



Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN



לע"נ

ברוך דוב ז"ל בן יבלחט"א משה חיים ווידרא נ"י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ"ל

מראה מקומות רשפי אש

לע"נ מרים שיינדל בת יצחק"א אפרים שמעון סינאוויץ

LAKEWOODDAFYOMI.COM

מוויטבסק זצ"ל כפרי הארץ פ' תולדות כתב בזה"ל: "זה שארז"ל שיתבטלו המצות לימות המשיח כי מלאה הארץ דעה את ה' ויהיה להם תורה אחרת, מן החוקים יהיו מצות, וכשהולך מחיל אל חיל והיה רק

למעלה למעלה עד שיגיע אל שורש כל התורה והמצות שהוא אנכי ה' אלהיך אחדות פשוט א"ס, בעמדו שם תרפנה כנפי כל המצות והחוקים וכולם בטלים שהרי הוא ביטול היצה"ר וכו"ו עיי"ש. והנה כשנודמנו יחד גדולי עולם שרפי קודש אלו ר' אליעזר ור' יהושע ראב"ע ר' עקיבא ור' טרפון, והיו מספרים ביצ"מ בביטול הישות והתדבקות בחי עולמים שורש כל התורה

ולא זכיתי שתאמר יצ"מ בלילות עד וכו'. במחזור ויטרי עי' רצ"ב פירש ולא זכיתי שתאמר יצ"מ בלילות, היינו פרשת ציצית שבק"ש שיש בה יצ"מ שלא היו נוהגין לאומרה בק"ש של ערבית לפי שאינה אלא ביום, כדאמרינן במסי ברכות פ"ב [י"ד ע"ב]:

"במערכא אמרו הכי דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלקיכם, אמת", והיינו דקאמר יצ"מ בלילות ולא אמת ואמונה דודאי היו רגילים לקרות ק"ש עם ברכות שלפניה ושל אחריה, ולא זכיתי, לא נצחתי חכמים שתאמר יצ"מ בלילות, שאני אומר אומרים

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲזַרְיָה: הָרִי אָנִי

כִּפְּנוֹ שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי

שֶׁתֵּאמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּלֵילוֹת, עַד

שְׁדַרְשָׁה בֶן זֹמָא, שְׁנֵאמַר: לְמַעַן

תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם,

כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ. יְמֵי חַיֶּיךָ – הַיָּמִים,

כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ – הַלַּיְלוֹת. וְחַכְמַיִם

אוֹמְרִים: יְמֵי חַיֶּיךָ – הָעוֹלָם הַזֶּה,

כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ – לְהָבִיא לַיְמוֹת

הַמְּשִׁיחַ.

אותה בלילות והם חולקים עלי ולא יכולתי לנצחם בדבר לפי שהייתי יחיד והם רבים ואין דבריו של אחד במקום רבים, עד שבא בן זומא ודרש פסוק זה, זכיתי, נצחתי, כמו "בהא זכנהו לרבנן" [נדה נ"ב ע"ב], "מאן דזכן למלכא" [סנהדרין ל"ט ע"א, ע"ז י' ע"ב] לשון ניצוח הוא.

והמצות, נתקרב אצלם עת אשר הוא לא יום ולא לילה, וכמבואר בזה"ק שמות ט"ו ע"א "יחיב ר' שמעון ור' אלעזר בריה קאים ומפרש מילי דרזא דחכמתא והווי אנפוי נהירין כשמשא ומלין מתכדרין ומאסין ברקיעא, יתבו תרין יומין דלא אכלו ולא שתו ולא הוו ידעין אי הוה יממא או ליליא, כד נפקו ידעו דהוו תרין יומין דלא טעמו מידי" וכו'. וכ"ה בזה"ק משפטים ק"ה

ע"ב, ועי' שם לך צ"ד ב' "בחר דאסתלקו לא הוו ידעי אי הוה יממא ואי ליליא", ובפירקא דר"א פ"ב "היה ר' אליעזר יושב ודורש ואין אדם יודע אם יום אם לילה" כו', ובכך גם בהתועדות זו של עמודי התורה אלו לא הוון ידעין אי הוה יממא או הוה ליליא לכן הוצרכו התלמידים שלא הגיעו לבחינה זו להודיע להם כבר הגיע זמן ק"ש של שחרית. הגיע זמן קריאת שמע של שחרית. בהגדה שם משמאל מהגה"ק מסוכטשוב כתב לבאר עפ"א בכרכות י"ג ע"ב "א"ל רב לר' חייא לא חזינא ליה לרבי דמקבל עליה מלכות שמים, א"ל בר פחתי בשעה שמעביר ידיו על פניו מקבל עליו עול מלכות שמים", והפי' הוא עפ"מ כד הוינא טליא שאלתי את כ"ק אדמו"ר [האבני נור] זצ"ל"ה, מה שאנו אומרים "וכלם מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה" איך יתכן אצל המלאכים לומר עול שכל עבודתם היא אהבה ורצון ומלת עול לא יצדק רק לגבי אדם העושה דבר מה בהכרח, והשיב לי שזהו עול לגביהו שלא יכנסו ולא יסתכלו לפניו ממחיצתם וכענין הגבלת הר ודפח"ח. ומצאתי שכן מבואר בזהר חדש יתרו (מ' ע"א) "זיעא דחיות הקודש ממה איתעביד, אלא זיעא דילהון באיסתכלותא למינדע ולאיסתכלא ולאדבקא במה דטמיר וגניז ולא יכלין למיקם ביה ועל דא זיעא דילהון". וזהו עצמו הוא שאלת רב שלא היה רואה את רבי שקיבל עליו מלכות שמים, שהיה כל עבודתו רק אהבה ורצון והתלהבות יתירא, וזה שהשיב לו ר"ח בשעה שמעביר ידיו על פניו וכעין "בשתים עד שהזכירום תלמידיהם קבלת עול מלכות שמים שאין להסתכל עוד יוחר.

שתאמר יצ"מ בלילות כו'. דיש להתבונן ולשים לב מה שמצינו חידוש בלילה זאת של פסח שלא מצינו בכל השנה היכן הגיע ענין יצ"מ עד למעלה שיהיה שום מ"ע חובה רק בלילה ולא ביום, וכאן הנה מצות פסח מצה ומרור וסיפור יצ"מ נוהגים רק בלילה הזה, אמנם כבר נתבאר בזה"ק ובכתבי הארז"ל גודל תוקף קדושת הלילה הזה מכל הלילות, שבכל הלילות בחינת זאת ליל נקבא וכאן הלילה הזה זכר וכו', וכאשר בחינת גדלות הארה וקדושה בלילה זה הוא כמו ביום, לילה כיום יאיר, ראוי להיות המצות נוהגות בלילה הזה, וכמו שיש מ"ע מחודשים הבאים חובה ליום כן יש מ"ע מחודשים הבאים חובה ללילה הזה בסוד ה'. (תפארת שלמה מהגה"ק מראדומסק זצ"ל).

מאמר ג

מצות זכירת יציאת מצרים ומצות סיפור יציאת מצרים

מצות הזכירה אינה נוהגת לימות המשיח

א. ידועה הקושיא בדבר מה שהשמיט הרמב"ם ממנין המצוות את המצוה של זכירת יציאת מצרים בכל יום. ונודע בשערים בשם מרן הגר"ח זצלה"ה ליישב^ט, שהרי נחלקו חכמים וראב"ע האם דרשינן מריבוי ד'כל ימי חיך' לרבות הלילות או להביא לימות המשיח, ואנן קיי"ל כרבי אלעזר בן עזריה שמזכירים יציאת מצרים בלילות, וא"כ לא דרשינן להביא לימות המשיח, וממילא מצות זכירת יצי"מ היא מצוה שאינה נוהגת לדורות, שהרי לא תהא נוהגת לימות המשיח. וכבר השריש הרמב"ם (בהקדמה לספר המצוות שרש ג) שמצוה שאינה נוהגת לדורות אינה נמנית במנין התרי"ג, ולכך לא מנה מצוה זו.

ומצאנו יסוד לדבריו בדברי הרשב"ץ (בספרו זהר הרקיע אות כו), וז"ל "ואני מצאתי מצות 'זכור' אחרת, נראה לי שראוי להכניסה במנין המצוות, והיא 'זכור את היום אשר יצאתם ממצרים', ועל זה דרשו בפ"ק מברכות (יב:) 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך', ימי חיך - העולם הזה, כל ימי חיך - להביא לימות המשיח, ופירשו בגמ' שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפלה לה, אבל לא תתבטל לעולם".

הרי שהטעים לומר שרק מפני שהיא נוהגת לדורות ראוי להכניסה במנין המצוות, אבל לשיטת הרמב"ם שנמצא כי אינה נוהגת לדורות [לפי שהיא נוהגת בלילות, וכנ"ל], שפיר אין למנותה במנין המצוות.

מה בין זכירה לסיפור

ב. והנה בטעם הדבר שלא תנהג מצות הזכירה בימות המשיח, אמרו בגמ' (ברכות יב:) "תניא אמר להם בן זומא לחכמים, וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח, והלא כבר נאמר (ירמיה טז יד-טו) 'הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה

פו. וכן כתב בחזון יחזקאל לתוספתא ברכות א יב מדנפשיה.

דנעשינו עבדי ה' ולא רק שינאלנו
[ממצרים.]

כשהוא אומר 'לא תשכח' הרי שכחת לב
אמורה, הא מה אני מקיים 'זכור' שמהיה
שונה צפ"ך עכ"ל. ועי' בפירוש הראצ"ד
שם דהיינו שמהא שונה צפ"ך הלכות
מגילה דהיינו דשונה צפ"ך הוא ההלכות
של התורה שצ"פ הנוגעות לאותו ענין,
וזהו הלכות מקרא מגילה. ולפי זה ניחא
מה שהביא בעל ההגדה לדברי ראצ"ע
הרי אני כבן שבעים שנה וכו' דמחייב
זכירת יציאת מצרים זלילות, ולכאורה מה
שייך ענין זה של זכירת יציאת מצרים לליל
פסח, הלא זו מצוה דכל השנה וזליל פסח
המצוה היא סיפור יצי"מ ולא זכירה,
וכמש"נ דכמה חילוקים יש ביניהם, וזיאת
לפי גירסת הרמב"ם דגריס אמר להם
ראצ"ע, ומשמע דאמירתו שייכת למה
שהיו מספרים ביצי"מ, ולכאורה אין
שייכות ביניהם, אמנם להנ"ל ניחא דגם
זלימוד הלכות הפסח וזכירת יציאת מצרים
מקיים מצוות סיפור יציאת מצרים, דאמר
להם גם הלכה זו צעודם עוסקים בהלכות
הפסח וקיימו בזה מצוות סיפור יציאת
מצרים ע"כ ממרן זצ"ל.

והנה הגר"ח ז"ל ביאר דיש ג' חילוקים
בין מצוות סיפור יציאת מצרים לליל
פסח למצוות זכירת יציאת מצרים דכל
השנה. א', דסיפור יציאת מצרים צריך
להתחיל בצנות ולקיים בשבת, משא"כ
זכירה שעיקר המצוה רק להזכיר עצם
היציאה. ב', דמצוות סיפור היא דרך שאלה
ותשובה ואפילו אם אין לו בן שואל
לעצמו, משא"כ זכירה. ג', דצפ"ך
יציאת מצרים נכללו ג"כ טעמי המצוות,
כדאמר רבן גמליאל כל שלא אמר ג'
דברים אלו לא ינא ידי חובתו, פסח על
שום שפסח וכו' מרור על שום שמררו
וכו' מצוה על שום שנגאלו וכו' משא"כ
זכירה [ועל כן היה מוזכר הגר"ח ז"ל
בכל שנה במקומות אלו בהגדה "עבדים
היינו", "מתחילה עובדי ע"ז היו וגו'",
וכן בדברי רבן גמליאל "כל שלא אמר ג'
דברים אלו וכו'" לכוון לצאת ידי המ"ע
של סיפור יציאת מצרים.]

ולפי מש"נ לעיל, דצפ"ך יציאת מצרים
צריך "לקיים בשבת", דהיינו לספר
התוספת מעלה שנוספה צעם ישראל
בשעת יציאת מצרים, ולא רק לספר שינאלו
מהשעבוד, א"כ הרי יש עוד נפ"מ בין
סיפור יציאת מצרים לליל פסח לזכירת
יציאת מצרים דכל השנה, דזכירת יציאת
מצרים די בזה שמזכירים שינאלו מצרת
השעבוד ומצית עבדים, אבל לקיים סיפור
יציאת מצרים צריך לספר גם השבת
והמעלה שקיבלו ישראל ביציאת מצרים.

והוסיף מרן הגרי"ז זצ"ל דצטעמי
המצוות נכללו ג"כ הלכות פסח
והלכות זכירת יציאת מצרים, דאם יעסוק
אדם כל הלילה בהלכות פסח מקיים מצוות
סיפור יציאת מצרים. וראה לזה מדברי
התוספתא סוף פסחים "חייב אדם לעסוק
בהלכות הפסח כל הלילה" ע"ש, וכ"ה
בשו"ע (או"ח תפ"א: ב'). ויסוד דומה
לזה מצינו לענין זכירת מעשה עמלק,
דדרשו בתו"כ (בחקתי, א', ג') וז"ל זכור
את אשר עשה לך עמלק - יכול בלבך,

אדם לראות את עצמו כאילו יאל בעצמו
 משעבוד העבדות, או שגם על החוספת
 מעלה שנוספה בעם ישראל - שנעשו
 עבדי ה' - גם לענין זה אמרו שצריך
 לראות את עצמו כאילו הוא עצמו יאל
 ממנרים ונוספה זו מעלה זו. ומלשון
 הרמב"ם שכתב (פ"ז מחמץ ומלה ה"ו)
 "צכל דור ודור חייב אדם להראות את
 עצמו כאילו הוא בעצמו יאל עתה משעבוד
 מנרים ואותנו הוליא משם וגו' ועל דבר
 זה נזה הקצ"ה בחורה 'זוכרת כי עבד
 היית' כלומר כאילו אתה בעצמך היית
 עבד ויאלת לחירות ונפדית" משמע ד"צכל
 דור ודור חייב אדם וכו'" קאי על היאלת
 לחרות מקושי השעבוד. ונעי' בהגדת
 "מעשה נסים" לצעל נחיצות המשפט
 שכתב וז"ל "צכל דור ודור", אין הכוונה
 שחייב לראות את עצמו כאילו הוא יאל
 ממנרים משום שאם לא הוליא אבותינו
 גם אנחנו היינו משועבדים לפרעה, דאם
 כן יאמר צכל הניסים שנעשו לאבותינו
 שחייב לראות עצמו כאילו הנם נעשה לו,
 כגון צנס של אחשוורוש שנגזר על כל
 ישראל למיתה, ואם ח"ו היתה מתקיימת
 גזירתו לנו לא צאנו לעולם, וכן צכל
 הניסים שנעשו לאבות יהיו הצנים
 מחוייבים לצרך על הנם שנעשה להם וכו',
 לכן נראה דודאי אם היינו עושין עיקר
 השמחה הנם מה שיאלנו ממרירות של
 שעבוד הגלות לא היינו מזכירין עצמינו
 בהצרכה ובהנם כלל, כיון שאנחנו לא יאלנו
 מהמרירות, רק מפני עשותנו עיקר הנם

דין סיפור א"כ מה ראו להזכיר יאלת
 מנרים בקריאת שמע. וז"ל דאף ד'להיות
 לכם לאלקים' אינו חלק ממנרות הזכירה
 מ"מ כיון שהיאלתה ממנרים היתה צמטרה
 'להיות לכם לאלקים', וכיון שזה היה טעם
 היאלתה, שייך שפיר להזכיר זה בקריאת
 שמע מטעם הג"ל.

והנה איתא בהגדה ש"צכל דור ודור חייב
 אדם לראות את עצמו כאילו הוא
 יאל ממנרים", והלכה זו היא חלק ממנרות
 סיפור יי"מ, כדמשמע מלשון ההגדה
 "ואילו לא הוליא הקצ"ה את אבותינו
 ממנרים הרי לנו וצנינו וכו'", וכן משמע
 בגמ' פסחים (דף קט"ז ע"ב) דאמר רבא
 "צריך שיאמר ואותנו הוליא משם", וכל
 הסוגיא שם איירי צמנרות סיפור יאלת
 מנרים, ומשמע דגם הלכה זו היא חלק
 ממנרות סיפור יי"מ. וכן מבואר בהדיא
 צס' קרית ספר (פ"ז מחמץ ומלה) שכתב
 "וצכל דור ודור חייב אדם להראות את
 עצמו וכו' וכל זה נכלל צמנרות סיפור
 יי"מ צליל ט"ו דניסין". וא"כ נמצא דיס
 עוד חילוק צין מנרות סיפור יי"מ למנרות
 זכירה, שהרי דין זה הוא רק צמנרות
 סיפור יי"מ ולא צמנרות זכירה".

ולפי האמור יש להסתפק צהא דאמרו
 בהגדה "צכל דור ודור חייב אדם
 לראות את עצמו כאילו הוא יאל
 ממנרים", האם דין זה הוא רק לגצי
 היאלתה משעבוד העבדות לחרות שצריך כל

הערות

יג. קטע זה מופיע במקום אחר בשיעורי רמד"ה עה"ת (הגדש"פ), וצירפתי לכאן.

מאימתי פרק ראשון ברכות

(א) ויבין דף ג' ע"ג
(ב) תפנית פ' ע"ג ע"ג
(ג) ספרי פ' ע"ג ע"ג
(ד) ויבין דף ג' ע"ג
(ה) תפנית פ' ע"ג ע"ג
(ו) ספרי פ' ע"ג ע"ג
(ז) ויבין דף ג' ע"ג
(ח) תפנית פ' ע"ג ע"ג
(ט) ספרי פ' ע"ג ע"ג
(י) ויבין דף ג' ע"ג
(יא) תפנית פ' ע"ג ע"ג
(יב) ספרי פ' ע"ג ע"ג
(יג) ויבין דף ג' ע"ג
(יד) תפנית פ' ע"ג ע"ג
(טו) ספרי פ' ע"ג ע"ג
(טז) ויבין דף ג' ע"ג
(יז) תפנית פ' ע"ג ע"ג
(יח) ספרי פ' ע"ג ע"ג
(יט) ויבין דף ג' ע"ג
(כ) תפנית פ' ע"ג ע"ג
(כא) ספרי פ' ע"ג ע"ג
(כב) ויבין דף ג' ע"ג
(כג) תפנית פ' ע"ג ע"ג
(כד) ספרי פ' ע"ג ע"ג
(כה) ויבין דף ג' ע"ג
(כו) תפנית פ' ע"ג ע"ג
(כז) ספרי פ' ע"ג ע"ג
(כח) ויבין דף ג' ע"ג
(כט) תפנית פ' ע"ג ע"ג
(ל) ספרי פ' ע"ג ע"ג

כרע בחיורא. ולקמן (ד' כח): אמרין עד שיראה אסר וכו' (א) לא סגי בכריעה לכו וראשו זקוף אלא בעי נמי שיכוף הראש וכן איתא בירושלמי דפקיין⁽²⁾ ובלבד שלא יסוה יותר מדלי. אמר רבי ירמיה ובלבד שלא יעשה כהיין כהדורא והיינו כהניס יושלמי⁽³⁾ של כז (ויקרא ט') והכז כשהוא שוחה לראש זקוף. ובר"ה וי"כ שאנו שומין כל שעה בתפלה היצין לזכר⁽⁴⁾ שיעביה קודם שסיים הכרע רק שיכרע צנורן ויעביה מיד⁽⁵⁾ דלמריין לקמן סוף חין עומדין (ד' לה). אם נה לשחות תחלת כל כריעה וסוף כל כריעה מלמדן שניה דהיינו: **והלכתא**

כחורא. שגז צד⁽¹⁾ אדם וחובטו כלפי מטה צבת אמת: זקף בחיורא. צבת ראשו תחלה ואח"כ גופו שלא תראה כריעתו עליו כמושי: בחיורא. כמחש הזה כשהוא זוקף עלמנו מנביה הראש תחלה וזוקף לפי שבימים הללו הוא מראה מלכותו לשפות את העולם: המלך המשפט. כמו מלך המשפט⁽¹⁾. כמו נוסאי הארון הכרית (וישע"ג). כמו ארון הכרית. וכן המסגרות המכונות (מלכ"ס טו) שהוא כמו מסגרות המכונות. וכן העמק הפגרים (ירמיה לא) כמו עמק הפגרים: ה"ג ואם תלמיד חכם הוא וצריך לרחמים צריך שיחלה עצמו עליו. אם מ"מ הוא צ"ל שצריך לרחמים צריך שיתלה חצירו עצמו עליו: בחזותם. על דולג ואחיסופל הוא אומר שהיו מ"מ: צ"ל מ"מ תזכרי ובושת. סיפיה דקרא בכפרי לך את כל אשר עשית: גם בחזקות את גם בניאי. ולא ח"ל גם צבורים לפי שנתעיי. ממנו שלא יאמר לו אתה גרמת לעמך שלא עניית צבורים ותומים לפי שהרמת את הכהנים: ורבנן. סבי מהכל שמעיין לחמלו לו: והוקענו. גצושים אמרו לרוד צוקף ימיו שהיה רבנן ג' שנים וישאל דוד צ"ל ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגצושים שהרג את הכהנים שהיו מספיקים לגצושים להס ומים⁽²⁾ והגצושים נתנם יהושע חוטבי עזים וסאבי מים לנחל⁽³⁾ (ויקרא ט') ויאמר דוד אל הגצושים ונמנו ואחכ⁽⁴⁾ (כ) ויאמר דוד את נחלת ה' והס אמרו לו יוסן לנו שבעה אנשים מנניו והוקענום צנעת שאול ונת קול ילאה וסימיה אחרים צחיר ה' דודי' הס אל אמרו צחיר ה' שהרי לגננו חן של צאן ולא לכבודו: שפוקא. וליכא טורת צבור: עול מציות. ועשייתם את כל מנתי⁽⁵⁾: מיות. הוופסיס טעמי המורה למדרש טעום ואלל: וכן הוא אומר אפר נבץ בלבו אין אלהים. ולין לך נלל מן הסופך דברי אלהים מייס: **מתני'** מוכרין יציאת מצרים בלילות. פרשת לילית בק"ש ואע"פ שאין לילה זמן לילית דמתי וזליתם אותו וזכרתם⁽⁶⁾ אומרים אותו כלילה מפני יציאת מצרים שנה: בנן שבעים שנה. כנר הייתי נראה וכן ולא זקן וממט שגלת עליו עינה יוס שהעבירו רבן גמליאל מנשוחות ומיני רבי אלעזר פן עזריה נשאל כדליתא לקמן שברך פולת השמר (דף טז). ואותו היום דלשן כל שנתה ממקדא זה: גמ'

תורה אור השלם
(א) ויבין דף ג' ע"ג
(ב) ויבין דף ג' ע"ג
(ג) ויבין דף ג' ע"ג
(ד) ויבין דף ג' ע"ג
(ה) ויבין דף ג' ע"ג
(ו) ויבין דף ג' ע"ג
(ז) ויבין דף ג' ע"ג
(ח) ויבין דף ג' ע"ג
(ט) ויבין דף ג' ע"ג
(י) ויבין דף ג' ע"ג
(יא) ויבין דף ג' ע"ג
(יב) ויבין דף ג' ע"ג
(יג) ויבין דף ג' ע"ג
(יד) ויבין דף ג' ע"ג
(טו) ויבין דף ג' ע"ג
(טז) ויבין דף ג' ע"ג
(יז) ויבין דף ג' ע"ג
(יח) ויבין דף ג' ע"ג
(יט) ויבין דף ג' ע"ג
(כ) ויבין דף ג' ע"ג
(כא) ויבין דף ג' ע"ג
(כב) ויבין דף ג' ע"ג
(כג) ויבין דף ג' ע"ג
(כד) ויבין דף ג' ע"ג
(כה) ויבין דף ג' ע"ג
(כז) ויבין דף ג' ע"ג
(כח) ויבין דף ג' ע"ג
(כט) ויבין דף ג' ע"ג
(ל) ויבין דף ג' ע"ג

ותמום לא קרא⁽⁷⁾ כרע שכב כארי וכלביא מו יקימוני⁽⁸⁾ ולימא האי פסוקא ותו כל פרשה דפסקה משה רבינו פסקינן⁽⁹⁾ דלא פסקה משה רבינו לא פסקינן כרע פניו מה קבעוה א"ר יהודה בר חביבא מפני שיש בה חמשה⁽¹⁰⁾ דברים מצות ציצית יציאת מצרים עול מצות ודעת מינים הרהור עבודה והרהור ע"ז בשלמא הני תלת מפרשין עול מצות דכתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ציצית דכתיב ועשו להם ציצית וגו' יציאת מצרים דכתיב אשר הוצאתי וגו' אלא דעת מינים הרהור עבודה והרהור ע"ז מנלן דתניא⁽¹¹⁾ אחרי לבבכם זו מינות וכן הוא אומר⁽¹²⁾ אמר נבל בלבו אין אלהים אחרי עיניכם זה הרהור עבודה שנאמר⁽¹³⁾ ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני⁽¹⁴⁾ אתם זונים זה הרהור ע"ז וכן הוא אומר⁽¹⁵⁾ ויזנו אחרי הבעלים: **מתני'** מוכרין יציאת מצרים בלילות א"ר אלעזר בן עזריה⁽¹⁶⁾ הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה⁽¹⁷⁾ בן זומא שניא⁽¹⁸⁾ למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך הימים כל ימי חייך העולות וחביא ימי חייך העולה כל⁽¹⁹⁾ להביא לימות המשיח: **גמ'** תניא אמר ר' יוחנן בן זומא לחכמים וכי מוכרין יציאת מצרים לימות המשיח והלא כבר נאמר⁽²⁰⁾ הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הרחתיים שם אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתאה שעבוד מלכות עיקר ויציאת מצרים מפל לו כיוצא בו אתה אומר⁽²¹⁾ לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל והיה שמך

תורה אור השלם
(א) ויבין דף ג' ע"ג
(ב) ויבין דף ג' ע"ג
(ג) ויבין דף ג' ע"ג
(ד) ויבין דף ג' ע"ג
(ה) ויבין דף ג' ע"ג
(ו) ויבין דף ג' ע"ג
(ז) ויבין דף ג' ע"ג
(ח) ויבין דף ג' ע"ג
(ט) ויבין דף ג' ע"ג
(י) ויבין דף ג' ע"ג
(יא) ויבין דף ג' ע"ג
(יב) ויבין דף ג' ע"ג
(יג) ויבין דף ג' ע"ג
(יד) ויבין דף ג' ע"ג
(טו) ויבין דף ג' ע"ג
(טז) ויבין דף ג' ע"ג
(יז) ויבין דף ג' ע"ג
(יח) ויבין דף ג' ע"ג
(יט) ויבין דף ג' ע"ג
(כ) ויבין דף ג' ע"ג
(כא) ויבין דף ג' ע"ג
(כב) ויבין דף ג' ע"ג
(כג) ויבין דף ג' ע"ג
(כד) ויבין דף ג' ע"ג
(כה) ויבין דף ג' ע"ג
(כז) ויבין דף ג' ע"ג
(כח) ויבין דף ג' ע"ג
(כט) ויבין דף ג' ע"ג
(ל) ויבין דף ג' ע"ג

הדרן עלך מאימתי
ואילו אורים ותומים לא קאמר משום דקמליה לנוב עיר הכהנים ומנין דאחילו ליה מן שמיא שניא⁽¹⁾ (ויאמר שמואל אל שאול) [ו]מחר אתה ובנדך עמי⁽²⁾ וא"ר יוחנן עמי במחיצתי ורבנן אמרי מהכא⁽³⁾ והוקענום לה' נבבעת שאול בחיר ה' יצתה בת קול ואמרה בחיר ה' אמר ר' אבהו בן זוטרתא אמר רב יהודה בר זבידא בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע ומפני מה לא קבעוה משום טורח צבור מ"מ אילימא משום דכתיב בה⁽⁴⁾ אל מוציאם ממצרים לימא פרשת רבית ופרשת משקלות דכתיב בהן יציאת מצרים אלא אמר ר' יוסי בר אבין משום דכתיב בה האי קרא⁽⁵⁾ כרע שכב כארי וכלביא מו יקימוני⁽⁶⁾ ולימא האי פסוקא ותו כל פרשה דפסקה משה רבינו פסקינן⁽⁷⁾ דלא פסקה משה רבינו לא פסקינן כרע פניו מה קבעוה א"ר יהודה בר חביבא מפני שיש בה חמשה⁽⁸⁾ דברים מצות ציצית יציאת מצרים עול מצות ודעת מינים הרהור עבודה והרהור ע"ז בשלמא הני תלת מפרשין עול מצות דכתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ציצית דכתיב ועשו להם ציצית וגו' יציאת מצרים דכתיב אשר הוצאתי וגו' אלא דעת מינים הרהור עבודה והרהור ע"ז מנלן דתניא⁽⁹⁾ אחרי לבבכם זו מינות וכן הוא אומר⁽¹⁰⁾ אמר נבל בלבו אין אלהים אחרי עיניכם זה הרהור עבודה שנאמר⁽¹¹⁾ ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני⁽¹²⁾ אתם זונים זה הרהור ע"ז וכן הוא אומר⁽¹³⁾ ויזנו אחרי הבעלים: **מתני'** מוכרין יציאת מצרים בלילות א"ר אלעזר בן עזריה⁽¹⁴⁾ הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה⁽¹⁵⁾ בן זומא שניא⁽¹⁶⁾ למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך הימים כל ימי חייך העולות וחביא ימי חייך העולה כל⁽¹⁷⁾ להביא לימות המשיח: **גמ'** תניא אמר ר' יוחנן בן זומא לחכמים וכי מוכרין יציאת מצרים לימות המשיח והלא כבר נאמר⁽¹⁸⁾ הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הרחתיים שם אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתאה שעבוד מלכות עיקר ויציאת מצרים מפל לו כיוצא בו אתה אומר⁽¹⁹⁾ לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל והיה שמך

תורה אור השלם
(א) ויבין דף ג' ע"ג
(ב) ויבין דף ג' ע"ג
(ג) ויבין דף ג' ע"ג
(ד) ויבין דף ג' ע"ג
(ה) ויבין דף ג' ע"ג
(ו) ויבין דף ג' ע"ג
(ז) ויבין דף ג' ע"ג
(ח) ויבין דף ג' ע"ג
(ט) ויבין דף ג' ע"ג
(י) ויבין דף ג' ע"ג
(יא) ויבין דף ג' ע"ג
(יב) ויבין דף ג' ע"ג
(יג) ויבין דף ג' ע"ג
(יד) ויבין דף ג' ע"ג
(טו) ויבין דף ג' ע"ג
(טז) ויבין דף ג' ע"ג
(יז) ויבין דף ג' ע"ג
(יח) ויבין דף ג' ע"ג
(יט) ויבין דף ג' ע"ג
(כ) ויבין דף ג' ע"ג
(כא) ויבין דף ג' ע"ג
(כב) ויבין דף ג' ע"ג
(כג) ויבין דף ג' ע"ג
(כד) ויבין דף ג' ע"ג
(כה) ויבין דף ג' ע"ג
(כז) ויבין דף ג' ע"ג
(כח) ויבין דף ג' ע"ג
(כט) ויבין דף ג' ע"ג
(ל) ויבין דף ג' ע"ג

תורה אור השלם
(א) ויבין דף ג' ע"ג
(ב) ויבין דף ג' ע"ג
(ג) ויבין דף ג' ע"ג
(ד) ויבין דף ג' ע"ג
(ה) ויבין דף ג' ע"ג
(ו) ויבין דף ג' ע"ג
(ז) ויבין דף ג' ע"ג
(ח) ויבין דף ג' ע"ג
(ט) ויבין דף ג' ע"ג
(י) ויבין דף ג' ע"ג
(יא) ויבין דף ג' ע"ג
(יב) ויבין דף ג' ע"ג
(יג) ויבין דף ג' ע"ג
(יד) ויבין דף ג' ע"ג
(טו) ויבין דף ג' ע"ג
(טז) ויבין דף ג' ע"ג
(יז) ויבין דף ג' ע"ג
(יח) ויבין דף ג' ע"ג
(יט) ויבין דף ג' ע"ג
(כ) ויבין דף ג' ע"ג
(כא) ויבין דף ג' ע"ג
(כב) ויבין דף ג' ע"ג
(כג) ויבין דף ג' ע"ג
(כד) ויבין דף ג' ע"ג
(כה) ויבין דף ג' ע"ג
(כז) ויבין דף ג' ע"ג
(כח) ויבין דף ג' ע"ג
(כט) ויבין דף ג' ע"ג
(ל) ויבין דף ג' ע"ג

הדרן עלך מאימתי
ואילו אורים ותומים לא קאמר משום דקמליה לנוב עיר הכהנים ומנין דאחילו ליה מן שמיא שניא⁽¹⁾ (ויאמר שמואל אל שאול) [ו]מחר אתה ובנדך עמי⁽²⁾ וא"ר יוחנן עמי במחיצתי ורבנן אמרי מהכא⁽³⁾ והוקענום לה' נבבעת שאול בחיר ה' יצתה בת קול ואמרה בחיר ה' אמר ר' אבהו בן זוטרתא אמר רב יהודה בר זבידא בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע ומפני מה לא קבעוה משום טורח צבור מ"מ אילימא משום דכתיב בה⁽⁴⁾ אל מוציאם ממצרים לימא פרשת רבית ופרשת משקלות דכתיב בהן יציאת מצרים אלא אמר ר' יוסי בר אבין משום דכתיב בה האי קרא⁽⁵⁾ כרע שכב כארי וכלביא מו יקימוני⁽⁶⁾ ולימא האי פסוקא ותו כל פרשה דפסקה משה רבינו פסקינן⁽⁷⁾ דלא פסקה משה רבינו לא פסקינן כרע פניו מה קבעוה א"ר יהודה בר חביבא מפני שיש בה חמשה⁽⁸⁾ דברים מצות ציצית יציאת מצרים עול מצות ודעת מינים הרהור עבודה והרהור ע"ז בשלמא הני תלת מפרשין עול מצות דכתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ציצית דכתיב ועשו להם ציצית וגו' יציאת מצרים דכתיב אשר הוצאתי וגו' אלא דעת מינים הרהור עבודה והרהור ע"ז מנלן דתניא⁽⁹⁾ אחרי לבבכם זו מינות וכן הוא אומר⁽¹⁰⁾ אמר נבל בלבו אין אלהים אחרי עיניכם זה הרהור עבודה שנאמר⁽¹¹⁾ ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני⁽¹²⁾ אתם זונים זה הרהור ע"ז וכן הוא אומר⁽¹³⁾ ויזנו אחרי הבעלים: **מתני'** מוכרין יציאת מצרים בלילות א"ר אלעזר בן עזריה⁽¹⁴⁾ הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה⁽¹⁵⁾ בן זומא שניא⁽¹⁶⁾ למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך הימים כל ימי חייך העולות וחביא ימי חייך העולה כל⁽¹⁷⁾ להביא לימות המשיח: **גמ'** תניא אמר ר' יוחנן בן זומא לחכמים וכי מוכרין יציאת מצרים לימות המשיח והלא כבר נאמר⁽¹⁸⁾ הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הרחתיים שם אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתאה שעבוד מלכות עיקר ויציאת מצרים מפל לו כיוצא בו אתה אומר⁽¹⁹⁾ לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל והיה שמך

המצוה קנ"ו היא שצונו לבער חמץ מבתינו ביום ארבעה עשר מניסן וזה היא מצות השבתת שאור והוא אמרו ית' אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם הנה התבארו דיני מצוה זו בפרק ראשון מפסחים.

המצוה הקנ"ז היא שצונו לספר ביציאת מצרים כליל ט"ו בניסן בתחלת הלילה כפי צחות לשון המספר וכל מי שיוסיף במאמר ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם ומה שעשו לנו המצרים מעול וחמס ואיך לקח השם נקמתינו מהם ולהודות לו יתעלה על כל טוב שגמלנו יהיה יותר טוב כמו שאמרו וכל המאריך לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח והכתוב שבא על הצווי הזה הוא

התלויין בב"ד הגדול. ואם כן הדבר²⁵ לא היו יכולין לקדש ע"פ הראיה מזמן הארבעים שנה קודם החרבן. וידוע הוא בכמה מקומות בגמרא שהיו עושין כך עד זמן קרוב לסתימת התלמוד, ובין בראיה בין בחשבון בזמן הרע הזה שאין בישראל²⁶ סנהדרין ולא בית דין סמוכין כלל. ואין בחו"ל ב"ד שנשמך בארץ, לא יועיל חשבוננו שום תועלת בשום פנים כפי דברי הרב, שכבר נעדר מא"י²⁷ בית דין שנשמך בארץ. וראיתי בחבורו הגדול בהלכות קידוש החודש²⁸ שכתב עוד כך²⁹ שקדוש חדש* ועבור שנה "אין עושין אותו אלא סנהדרין שבארץ ישראל או ב"ד הסמוכין בארץ³⁰ שנחנו להם הסנהדרין רשות". ונראה שעל סנהדרי גדולה הוא אומר כן, וכן כתוב שם³¹ עוד בעיבור שנה ש"אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה, כיצד ראש ב"ד הגדול יאמר לפלוני ופלוני מן הסנהדרין היו מזומנין וכו'. "וכתב עוד³² ש"צריך שיהא ראש ב"ד שהוא ראש ישיבה של שבעים ואחד, והוא הנקרא נשיא, עמהן, או מה³³ שירצה". ויש בכל זה שבושים גדולים. אבל הענין שהוא שלם מכל דופי ומנוקה³⁴ מכל עפרורית כסוגיות התלמוד-בענין הזה הוא מה שאמר* בקידוש החדש ועיבור השנה אינם צריכין ב"ד הגדול אלא שלשה והם מומחין, כמו ששנו משנה שלימה בחחלת סנהדרין³⁵: עבור החדש בשלשה עבור שנה בשלשה, וכן שנו בשלישי מראש השנה³⁶: ראוהו שלשה והן בית דין

- 25 "הדבר", ליחא בכל הספרים.
 26 "בישראל", בכל הספרים: "בארץ ישראל".
 27 "מא"י", בכל הספרים יש כאן הוספה זו: "ב"ד ואין שם כלל ב"ד לקדש החודש ולעבר השנה וכן מחו"ל נעדר לגמרי" — ואינו אלא כפל לשון ללא צורך. שכבר נזכר למעלה. 28 ה' קדוש החודש פ"ה ה"א.
 29 "עוד כך", בד"ר: "על כך", ובשאר ספרים ליחא.
 30 "בארץ", בכ"י כאן: "לארץ" — ואינה אלא טעות.
 31 שם פ"ד ה"ט. 32 שם ה"י.
 33 "מה", כן נכון ע"פ כ"י, ובכל הספרים ליחא. וכן ברמב"ם ליחא.
 34 "ומנוקה", בד"ר: "ומנופח", ובשאר ספרים: "ומנופה".
 35 סנהדרין ב, א. 36 ראש השנה כה, ב.

קיים כבראשונה. ועיין ב"מראה החודש" להרב מרדכי אריה האבערמאן מ"ש בזה. שקדוש חדש, קביעת ראש חודש על הראיה, ועבור שנה מפני הזמן או מפני הצורך (לשון הרמב"ם ה' קדוש החודש פ"ה ה"א). הוא מה שאמר, לא ידוע לי למי כוון שאמר כן בדיוק. ואולי כוון למ"ש הרמב"ם בעצמו בה' סנהדרין פ"ד ה' ו-ז: "עבור החודש בשלשה. עבור השנה בשבעה, וכל אלו סמוכין". ואע"פ שכתב שם שעבור השנה

מאמר ג

מצות זכירת יציאת מצרים ומצות סיפור יציאת מצרים

מצות הזכירה אינה נוהגת לימות המשיח

א. ידועה הקושיא בדבר מה שהשמיט הרמב"ם ממנין המצוות את המצוה של זכירת יציאת מצרים בכל יום. ונודע בשערים בשם מרן הגר"ח זצלה"ה ליישב^ט, שהרי נחלקו חכמים וראב"ע האם דרשינן מריבוי ד'כלל ימי חייד' לרבות הלילות או להביא לימות המשיח, ואנן קיי"ל כרבי אלעזר בן עזריה שמזכירים יציאת מצרים בלילות, וא"כ לא דרשינן להביא לימות המשיח, וממילא מצות זכירת יצי"מ היא מצוה שאינה נוהגת לדורות, שהרי לא תהא נוהגת לימות המשיח. וכבר השריש הרמב"ם (בהקדמה לספר המצוות שרש ג) שמצוה שאינה נוהגת לדורות אינה נמנית במנין התרי"ג, ולכך לא מנה מצוה זו.

ומצאנו יסוד לדבריו בדברי הרשב"ץ (בספרו זהר הרקיע אות כו), וז"ל "ואני מצאתי מצות 'זכור' אחרת, נראה לי שראוי להכניסה במנין המצוות, והיא 'זכור את היום אשר יצאתם ממצרים', ועל זה דרשו בפ"ק מברכות (יב:) 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייד', ימי חייד - העולם הזה, כל ימי חייד - להביא לימות המשיח, ופירשו בגמ' שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפלה לה, אבל לא תתבטל לעולם".

הרי שהטעים לומר שרק מפני שהיא נוהגת לדורות ראוי להכניסה במנין המצוות, אבל לשיטת הרמב"ם שנמצא כי אינה נוהגת לדורות [לפי שהיא נוהגת בלילות, וכנ"ל], שפיר אין למנותה במנין המצוות.

מה בין זכירה לסיפור

ב. והנה בטעם הדבר שלא תנהג מצות הזכירה בימות המשיח, אמרו בגמ' (ברכות יב:) "תניא אמר להם בן זומא לחכמים, וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח, והלא כבר נאמר (ירמיה טז יד-טו) 'הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה

פו. וכן כתב בחזון יחזקאל לתוספתא ברכות א יב מדנפשיה.

תקעו ~~~~~ הגדה של פסח ◊ זאת ליעקב

את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם. אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפל".

ולפי זה יש להבין, דהא מלבד מצות זכירת יציאת מצרים ישנה גם מצות סיפור יציאת מצרים שזמנה הוא בליל פסח, ומצוה זו של סיפור מנחה הרמב"ם במנין המצוות, וממילא לפי דברי הגר"ח מבואר בזה כי מצות הסיפור נוהגת אף לימות המשיח [דאל"כ אין למנותה במנין המצוות]. וא"כ צריך ביאור מאי שנא מצות הסיפור ממצות הזכירה, הא כשם שלגבי זכירה יש טעם שאינה נוהגת לימות המשיח, וכמבואר בגמ', ה"ה טעם זה שייך גם כלפי מצות הסיפור, וא"כ מפני מה היא נוהגת אף לימות המשיח.

הזכירה - להשריש האמונה, הסיפור - הכרת טובה

ג. אך הביאור הוא כי חלוקים הם מצות הזכירה ממצות הסיפור בשורש עניינם, דהנה יציאת מצרים הלא היא שורש ויסוד לאמונה בהשי"ת, וכפי שהאריך הרמב"ן (סו"פ בא יג טז) כי על ידי ההכרה בניסים הגדולים אדם מודה אף בניסים הנסתרים, והם יסוד לאמונה בשכר ועונש, וכמש"כ שם.

ועיין לשון הרא"ש (אורחות חיים אות כו) "לבטוח בה' בכל לבבך, ולהאמין בהשגחתו הפרטית. ובזה תקיים היחוד השלם, בהאמין בו כי עיניו משוטטות בכל הארץ, ועיניו על כל דרכי איש, ובוחן לב וחוקר כליות. כי מי שאינו מאמין ב'אשר הוצאתיך' אף ב'אנכי ה' אלוקיך' אינו מאמין. ואין זה יחוד שלם, כי זה הוא סגולת ישראל על כל העמים, וזה יסוד כל התורה כולה"טז.

התשועות, ההוצאה ממצרים, מתן תורה, ארץ ישראל, בית הבחירה וכל הנצח, הכל הוא מ'להיות לכם לאלקים', שכל הזכויות כולן קשורות במדרגת אלקי ישראל. א"י קשורה במדרגת אלקי ישראל, כדבריהם ז"ל (כתובות קי:) שכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלו', וכלל ישראל שזכו ביצי"מ למדרגת אלקי ישראל, זכו לא"י. בנין בית הבחירה שזכה כלל ישראל, הוא מ'להיות לכם לאלקים, דביהמ"ק הלא הוא

טז. ושורש הענין הוא כדברי מוח"ז מוהר"י הלוי ממיר זצללה"ה (חבר מאמרים, דעת חכמה ומוסר ח"ב מאמר טט. ובדעת תורה, דברים ת"א עמ' קלד-קלה), ואלו דבריו "יסוד יצי"מ הוא 'אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים', שמשם זכו ישראל להיות עם הנבחר, להיות לו לעם נחלה. 'את ה' האמרת היום וה' האמירך היום', שזכו למדרגת אלקי ישראל. וזהו מצמיח כל

וזהו שורש ענין מצות זכירת יציאת מצרים, שציותה התורה לזכור יציאת מצרים בכל יום בכדי להשריש האמונה בלבבנו. ומשום כן, אין מזכירים יציאת מצרים לימות המשיח, שהרי האמונה לעתיד תהיה מכח הניסים דלעתיד.

אבל מצות סיפור יציאת מצרים, יסודה ושורשה הוא הודאה והכרת טובה על נסי יציאת מצרים (וכמש"נ בהרחבה במאמר הפתיחה אות ו), והודאה זו לא תתבטל לעתיד לבוא, אלא אדרבה תתברר הטובה יותר ויותר, ולכך מצות סיפור היא מצוה הנוהגת לדורות, ומשום כן מנאה הרמב"ם במנין התרי"ג, ולא כמצות הזכירה שאינה נוהגת לימות המשיח [שורש ישוב זה שמעתי משכבר הימים מידי"נ אלו"מ הגאון רבי אליהו ברוך פינקל זצ"ל, והלום היא לו נדפסה בספר 'משולחן רבי אליהו ברוך' מועדים (פסח עמוד ז') שהוציאו בני משפחתו, ובדברינו הרחבנו הדברים בעז"ה].

ביאור דברי הרשב"ץ בענין זה*

ד. וברשב"ץ (שם) בהמשך דבריו, עמד על מה שהשמיט הרמב"ם את מצות הזכירה ממנין המצוות, וז"ל "והרמב"ם ז"ל כלל מצוה זו עם מצות והגדת לבנך. ואינו נראה, שאותו מצוה מיוחדת לאותו לילה, ולא פטרתה פרשת 'ויאמר' ולא ברכת 'אמת ואמונה'. וכמו שאנו מונים קריאת התורה מצוה, וקריאת שמע מצוה, שיש לה זמן מיוחד, אף על פי שברכה אחת פוטרתן, והיא ברכת אהבה רבה, כמו שנזכר בפ"א מברכות. וכן ראוי למנות מצות זכירה מצוה, ומצות הגדה מצוה, וק"ו הדברים כנ"ל, עכ"ל.

הרי שביאר כי לשיטת הרמב"ם מצות הזכירה נכללת במצות הסיפור, ולפיכך לא מנאה כמצוה בפנ"ע במנין המצוות. ועל זה הקשה בתרתי, חדא דמצות הסיפור הלוא היא מצוה מיוחדת לליל פסח, ואילו מצות הזכירה היא מצוה בכל יום, וגם שצורת קיום מצות הזכירה היא בקריאת ק"ש וברכת אמת ואמונה, אבל מצות הסיפור קיומה הוא רק ע"י שיספר את סיפור הניסים והיציאה".

והוסיף להביא ראיה דלא כהרמב"ם, מהא דמצות תלמוד תורה ומצות קריאת שמע נמנים כב' מצוות, אפי' שברכה אחת פוטרתן. וענין זה צריך ביאור, מה השייכות בין מצות תלמוד תורה למצות קרי"ש, וכי משום שברכה אחת פוטרתן יש מקום לומר שהן מצוה אחת.

במצות סיפור יציאת מצרים מה שאין במצות הזכירה, חדא דבמצות זכירת יציאת מצרים סגי בזכירה גרידא, ואילו מצות הסיפור היא לספר בדברים שארעו עם אבותינו, להתחיל בגנות ולסיים בשבח. ועוד, שמצות הסיפור צריכה להיות בדרך שאלה ותשובה. ועוד נכלל במצות הסיפור, לדרוש טעמי מצוות הלילה - פסח מצה ומרור.

יושכנתי בתוכם, ומכיון שזכו במדרגת אלקי ישראל על כרחך שיהיו זוכים בבנין בית המקדש", עכ"ד.

* א.ה. להשלמת הענין הבאנו גם המשך המאמר, אף שאינו בענין פסח.

יז. וכנודע בשם מרן הגר"ח זצלה"ה (ראה חידושי הגרי"ז סטנסיל פסחים קטז. ובעמק ברכה, הגדה), שהעמיד ג' דברים שיש

ועובר עליה ולקח חמץ בפסח^ה והניחו ברשותו לוקה. אבל אם לא הוציאו מקודם הפסח מביתו אינו לוקה עליו, לפי שאין בו מעשה, ואין לוקין עליו כמו שאמרנו [מצוה ט].

מצוה כא

מצות סיפור יציאת מצרים

לספר בענין יציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן^א כל אחד כפי צחות לשונו, ולהלל ולשבח השם יתברך על כל הנסים שעשה לנו שם, שנאמר [שמות י"ג, ח'] והגדת לבנך וגו'.^ב וכבר פירשו חכמים דמצות הגדה זו היא בליל חמשה עשר בניסן בשעת אכילת מצה^ג, ומה שאמר הכתוב לבנך, דלאו דוקא בנו, אלא אפילו עם כל בריה^ד.

וענין המצוה, שיזכור הניסים והענינים שאירעו לאבותינו ביציאת מצרים, ואיך לקח האל יתברך נקמתנו מהן. ואפילו בינו לבין עצמו, אם אין שם אחרים^ה, חייב להוציא הדברים בפיו^ו, כדי שיתעורר לבו בדבר, כי בדבור יתעורר הלב.

משרשי מצוה זו, מה שכתוב בקרבן הפסח^ז. ואין מן התימה אם באו לנו מצוות רבות על זה, מצוות עשה ומצוות לא תעשה, כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו. ועל כן אנו אומרים לעולם בכרכותינו ובתפלותינו זכר ליציאת מצרים, לפי שהוא לנו אות ומופת גמור בחידוש העולם, וכי יש אלוה קדמון חפץ ויכול, פועל כל הנמצאות אל היש שהם עליו, ובידו לשנותם אל הישי שיחפוץ בכל זמן מן הזמנים, כמו שעשה

כא. י. בא עשה ז'. רמב"ם עשין קנ"ז. הלכות חמץ ומצה פ"ז. סמ"ג עשין מ"א. סמ"ק קמ"ד. טור או"ח תע"ב—תפ"ד.

ה. וקנאו שיהא עושה מעשה, סה"מ להר"מ.

כא א. בתחילת הלילה, סה"מ להר"מ. ב. "ובא הפירוש [במכילתא והגדש"פ] והגדת לבנך, יכול מראש חדש תלמוד לומר ביום ההוא וגו' בעבור זה, לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, כלומר מתחילת הלילה אתה חייב לספר", סה"מ להר"מ. ג. "ולשון מכילתא [דרשב"י], מכלל שנאמר כי ישאלך בנך, יכול אם ישאלך וכי אין לי אלא בזמן שיש לו בן, בינו לבין עצמו, בינו לבין אחרים מנין, תלמוד לומר [שמות י"ג, ג'] ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה, כלומר שהוא צוה לזכרו כמו אמרו זכור את יום השבת לקדשו", סה"מ להר"מ. ועיין מנ"ח אות א'. ד. עיין מנ"ח אות א' ד"ה וגם, ואות י' ד"ה ואפשר. ה. ראה לעיל מצוה ה', וראה מצוה ט"ז. ו. הנוסח שבפנים ע"פ קצת כת"י, וכרמב"ן בהשגותיו לסה"מ, בלאו הראשון ששכח הר"מ, "הנמצאות, מוציאן מאין מוחלט אל היש שהם עליו, ואל היש שיחפוץ בו בכל זמן". ושובש ברוב כת"י וכדפוסים הראשונים, ונדפס "הנמצאות ה' היש, שהם עליו ובידו לשנותם, ה' היש", וכדפוס פפד"א "הנמצאות ה', ובידו לשנות היש", וכדפוס וין ומנ"ח "הנמצאות הוא, ובידו לשנות היש".

שהיא מצוה שאין לה קצבה ידועה, ואפילו בדבור בעלמא שידבר בענין יציאת מצרים יצא, אלא כל המרבה הרי זה משובח²⁴⁵. ונקראה הגדה ע"ש (שם) והגדת לבנך ביום ההוא וכו'²⁴⁶. ועוד מפני שמגיד בה ענין יציאת מצרים והנסים ונפלאות שעשה עמנו הקב"ה באותו זמן²⁴⁷. ויש מפרשים²⁴⁸ הגדה שהוא לשון



בשמים ראש סי' קצו, וראה גם פר"ח סי' תעג ס"ו, א"ר שם ס"ק לד, חק יוסף שם, פמ"ג בפתיחה כוללת ק"ש אות ד, הגש"פ לרש"א תוספאה בחי' הלכות סי' ו, מהר"ם שיק על תרי"ג מצוות מצוה א. וראה בספר מים יחזקאל (לבעל כנסת יחזקאל) עה"ת בהגש"פ שתמה על תני' זה דהרשב"א, מאי שנא מהפרשת תרומה דחטה אחת פוטרת, ואעפ"כ יש ברכה, עי"ש. ואין קושייתו מובנת, דהתם אין תוספת מעשה מצוה בתוספת חיטים בתרומה, אבל בסיפור יציאת מצרים כל מה שמאריך לספר הוא בכלל המצוה. וראה חשבונות של מצוה להאדרת מצוה יג. וראה הגש"פ עבודת הגפן דף טו, א מש"כ בזה. וראה עוד במבוא להגדה שלמה פי"ז עמ' 89-90. וכן עי' בהגש"פ שבח פסח, ספר החינוך מצוה כא. עוד יל"ע בעיקר תני' הרשב"א עפ"י מה שהעלו הפוסקים שאם קבעו חכמים צורת המצוה של תורה, שוב א"א לצאת יד"ח באופן אחר, ולמדו כן מתוס' סוכה ג, א ד"ה דאמר, ולדרכם י"ל שאכן לא יוצאים יד"ח אלא בהגדה כפי תיקון חז"ל. ובחוקת הפסח הנ"ל כתב עוד תני', דלא אשכחן ברכה אלא על קריאת פסוקי מקרא ולא על דברי תנאים, עי"ש, וגם זה צ"ת. ואגב, ראה במנהגי ר' חיים פלטיאל, מחקרי תפילה ופיוט עמ' 55-56, שיש סברא שצריך לומר ההגדה מתוך חומש העשוי כתיקון חכמים. ²⁴⁶ וכ"ה בחוקת הפסח עמ' כז. ²⁴⁷ ראה הגש"פ פסח אחד עמ' מו. ולא נתפרש להדיא החילוק בין פי' קמא לפי' בתרא. ²⁴⁸ ראה בפסח אחד שם, ועי"ש פי' נוסף שהוא מלשון 'אגדה', ומה שציין

בשם הגר"ח, הגש"פ מבית לוי עמ' קי, ובעוד מקומות בשמו. וע"ע מעין החכמה על תרי"ג מצוות דף ח, א, שו"ת בנין של שמחה או"ח סי' א, שאילת דוד או"ח סי' א, או"ש פ"א מהל' ק"ש ה"ג, שו"ת תירוש ויצהר בקונטרס תפארת בנין סי' לג אות נט, המאיר לעולם ח"א סי' כה, זכר יהוסף סי' סד. [ועי' מילואים 199].

ובשי' הר"פ נמצא שיוצאים בהזכרה גרידא בלי סיפור, ואכן לשי' הרמב"ם אין מצות עשה במנין המצוות על זכירת יציאת מצרים, ולכן אין קושיא מה נוסף בליל פסח טפי מכל השנה. וע"ע חיי אדם כלל קל סי"א. וראה הגש"פ חוקת הפסח עמ' כז שהק' על תני' הר"פ, 'הרי בכל קידוש אומר זכר ליציאת מצרים', ושאלתו צריכה ביאור. והוא כתב 'ונראה דטעם הקידוש הוא שאומר שם זמן חירותינו והרי מברכין', ונראה שהבין שהקידוש עצמו הוי ברכה, ולא כדברינו שר"ל שיצא כבר יד"ח, אבל לא מובן היכן יש בקידוש ברכת המצוות. ²⁴⁵ לע"ע לא מצאתי לדברי הרשב"א האלו במקום אחר. וטעם זה איתא גם בארחות חיים הל' ליל הפסח אות יח, וכן בחוקת הפסח הנ"ל בשם בעל המנהגות, אבל לא נמצא לפנינו. וע"ע ביבין שמועה לרשב"ץ בפ"י ההגדה. וראה גבורות ה' למהר"ל פ"ו שטעם זה אינו מובן, מאי אכפת לן שאין קצבה, והרי מ"מ היא מצות עשה. וראה לרבינו לעיל פי' סי' י שכתב כיו"ב לענין תפילה, דלפיכך אין מברכים, ולמד כן מדברי הרשב"א האלו, ועי"ש בהערות. וע"ע שו"ת הרא"ש כלל כד סי' ב, אורחות חיים שם בתני' א, שו"ת

הודאה ושבח להקב"ה על שהוציאנו מארץ מצרים, כמו שמתרגם בירושלמי הגדתי היום לה' אלהיך (דברים נו, ג) שבחית יומא דין²⁴⁹. וכן תרגמו רבינו סעדיה בערב²⁵⁰.

[לז] וכשאומר²⁵¹ הא לחמא עניא עוקרין הסל או הקערה מעל השולחן, כדי שיכירו התינוקות וישאלו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, שבכל הלילות אנו אוכלים מה שלפנינו בקערה, ועכשיו היא מסולקת מלפנינו. ואמרינן בפרק ערבי פסחים (קטו, ב) אביי הוה יתיב קמיה דרבה, חזא דקא מגבהי פתורא, א"ל ומי אכלינן דקא עקריתו תכא מקמן, אמר ליה פטרתן מלומר מה נשתנה. ופרשב"ם²⁵², והני מילי לדידהו שהשולחנות קטנים, אבל אנו שהשולחנות שלנו גדולים ואינו דבר קל לסלקם, אנו מסלקין הסל או הקערה שבו השלש מצות והמרור ושני תבשילין ודי לנו בכך. ע"כ. ובהשלמת הא לחמא עניא יחזיר הסל או הקערה למקומה כדי שתהיה לפניו כשאומר ההגדה²⁵³, כדאמרינן (שם לו, א) לחם עוני שעונין עליו דברים, וגם כדי שתהיה מצויה לפניו כשאומר מצה זו מרור זה. נשלם הסדר הראשון.



רבינו. ובשו"ע שם ס"ו פסק כהרא"ש, ואכן להנך הסוברים שמסלקים המצות לפני הא לחמא וכו', אינו מובן, איך אומר הא לחמא, ואין שם לחם, ובשלמא לר"ש ב"ר נתן אין אמירת הא לחמא.

וכתב רבינו עקירת הקערה ולא עקירת השולחן האמורה בגמ', שם קטו, ב, וכמש"כ רשב"ם שם ד"ה ואין, ותוס' שם ד"ה למה, והרא"ש שם סי' כט. ²⁵². שם ד"ה ואין. ²⁵³. והטור שם ס"ז כתב שמחזירין הקערה אחרי מה נשתנה לפני עבדים היינו, ועיי"ש בב"ח ס"ק יב שלהרמב"ם פ"ח מהל' חמץ ומצה ה"ד מחזירין הקערה לפני אמירת מצה זו, ועיי"ש טעמא. ובסדר רב עמרם עמ' קיג איתא 'עוקרין את השולחן ואומר הא לחמא עניא וכו', וכן אחרי אמירת לשתא דאתיא בני חורין, ומניחין את השולחן בפני מי שאומר ההגדה, וכהראשונים הנ"ל מבית מדרשו של רש"י, ואכן אינו מובן, איך יאמר הא לחמא עניא, ואין המצות לפניו, וצ"ע.

המהדיר שם. ²⁴⁹. כ"ה בתרגום ירושלמי שם. ²⁵⁰. הוא תרגום 'תפסיר' לרס"ג על התורה. ²⁵¹. כ"כ בהגהת ר"פ בסמ"ק סי' קמד אות ב, וזהביאו הב"י סי' תעג ס"ו, וכתב שם שכ"ה גם בהגהמ"י (דפוס קושטא) פ"ז מהל' חמץ ומצה ה"ג, ובשם תשובת הרא"ש כלל יד סי' ה הביא הב"י שמסיר המצות רק לפני מה נשתנה, וכ"ה בטור שם, וכ"ה בראבי"ה סי' תקכה. אבל בסידור רש"י סי' שפד, וכן במחזור ויטרי עמ' 270 ועמ' 284, וספר האורה עמ' 102, נזכר סילוק השולחן לפני הא לחמא. וראה סידור ר"ש ב"ר נתן עפ"י הגאונים עמ' פד שלא נזכר אמירת הא לחמא עניא, ואחרי ברכה אחרונה על הכרפס כתב וז"ל, 'ואח"כ יגביהו השולחן שעליו המצה והמאכלים, ומסובבים אותו פעם אחר פעם, ובעודו מסולק ומסובב אומרים הא שתא הכא וכו'. ובמדרש שכל טוב שמות עמ' 128 איתא 'עוקרין השולחן ממקומו ואומר הא לחמא עניא וכו', ומפורש כשי' אבודתם <מהדורת קרו ר"א"ס> - ב / אבודתם, דוד מ יוסף {עמוד 242} (726077)

הרי"מ מגורן זצ"ל שלכך הקדים הכתוב "ונקדשתי בתוך בני" קודם המועדות שבהם נמצא הקדושה כו'. ולבאר הענין, כי באמת הקדושה נמצאת בלבבות בני ישראל כמ"ש חז"ל "לעולם יראה אדם כאילו קדוש

שרוי בתוך מעיו", רק שהבלי עולם מחשיכין ומסתירין הקדושה, אבל בשבתות וי"ט מחבטל ההסתר כדאיתא כולהון ערקין ומתגלה הקדושה. (שפת אמת מהגה"ק מגור זצ"ל).

מגיד. בוילקט יוסף

שבס"ס מקור הברכה,

כתב טעם שאין מברכין

על ספור יציאת מצרים,

לפי שארז"ל בספ"ק

דברכות לא שיעקר יצ"מ

אלא שיהיה שעבוד מלכות

עיקר ויצ"מ תפל, נמצא

אם היינו זכאים היה

עיקר הסיפור שיצאנו

לחירות משעבוד מלכות

ויצ"מ היה תפל, רק

עונותינו הטו דאין אנו

יכולים לספור מגאולת

שעבוד מלכות, ע"כ לא

כאדם אשר לעמל יולד האוכל לחמו בזיעה. **כרפס.** יעוין פסחים קי"ד סע"א במשנה "הביאו לפניו מטביל בחזרת עד שמגיע לפרפרת הפתי וכו', ופי' הר"ח הביאו לפניו השלחן (שהיה מנהגם להביא

השלחן אחר הקידוש) מטביל החזרת בחרוסת וכו', אמנם רש"י ותוס' פירשו הביאו לפניו ירקות ומטביל בחזרת או במי מלח, ומפורש כן במשנה שבירושלמי שם הביאו לפניו ירקות וחזרת מטביל בחזרת וכו', וטעם אכילת ירקא הוא דמיגרר ויאכל אח"כ מצה לתיאבון עיין שם ק"ז ע"ב, ובשבת ק"מ ע"ב בר בר רב דלא נפיש ליה ריפתא לא ליכול ירקא משום דגריר:

יחץ. דעני דרכו בפרוסה, פסחים קט"ו ע"ב. ונוהגים לצרור מקודם האפיקומן במטפחת, והמג"א בסי' תע"ג ס"ק כ"ב כתב: "ויש שנותנין אותה על כתפיהן זכר

ליציאת מצרים", וזהו כלה"כ (שמות י"ב ל"ד) "משארותם צרורות בשמלותם על שכמם", ויעוין ברשב"ם פסחים שם ד"ה "ואין עוקרין את השלחן" שכתב: "ויש שנוהגין להגביה את הקערה על הכף" וכו', ונראה שצ"ל "על הכתף", והוא המנהג שהובא במג"א הנזכר. ומנהגינו להטמין אח"כ האפיקומן בין כר לכסת, ונראה מקור מנהגן של ישראל מגמ' ברכות כ"ד רע"א "כל לנטוריהו טפי עדיף, והיכא מנח להו, אריי בין כר לכסת" וכו', ובכך גם הכא באפיקומן הוי שמירה מעליא בין כר לכסת.

מגיד. בסי' מקור הברכה, פרק א' והלאה, הארכתי בטעם שאין מברכין בליל פסח על מצות סיפור ביצי"מ כמו שמברכין על מקרא מגילה ולקרוא את ההלל, שהפמ"ג באו"ח סי' תע"ד כתב שזהו משום שיוצאין ידי"ח מצוה זו במחשבה ועל מצוה שיוצאין במחשבה לבד אין מברכין, אולם השאגת אריה בסי' י"ג העלה שאין יוצאין בהרהור (והגחיד"א בדבש לפי מערכת זו אות כ"א כתב שכל הזכירות צריכות להיות בפה דוקא), וצריכה שתאמר יצ"מ בלילות, והבאתי דברי הרא"ש בתשובה כלל כ"ד אות ב' שכתב: "וששאלתם למה אין מברכין על סיפור ההגדה, הרבה דברים צוה הקב"ה לעשות זכר ליצי"מ ואין אנו מברכין עליהן, כגון פרשת בכורים וכל המועדים שאין צריך להזכיר בהפרשת בכורים שאנו עושים אותה זכר ליצי"מ, אלא שצוה הקב"ה לעשות המעשה ומתוך כך אנו זוכרים יצ"מ, ולא דוקא הגדה בפה אלא אם ישאל מפרשין לוי", עכ"ל. והנה דברי רבינו האחרונים צ"ע, דהא מחויב לספור ביצי"מ אפי' בינו לבין עצמו ואם אין איש הוא שואל לעצמו (פסחים קט"ז ע"א, ועי' מגדול עוז הלו' חו"מ פ"ז ממכילתא), וא"כ הרי אינה מצוה שתלויה באחרים שהארכתי בספרי הנזכר פ"ב, והנה בבשמים ראש המיוחס להרא"ש הובא בסי' קצ"ו: "מה ששאלתני מדוע אין מברכין על סיפור ההגדה בליל פסח כדרך שמברכין על שאר מצות, לא יעלה על הדעת לברך על הברכות והתשבחות כמו שאין מברכין שצונו לברך ברכת המזון, וההגדה כולה קלוסין ותשבחות, וברכת אשר גאלנו ברכה גמורה היא שסומכין עליה וכו', ובזה תתיישב לך מדוע אין מברכין על מצות שתיית

כָּרַפֶּס

יקח האיפך הנקרא פעטרושקא בלי"א ויטבול במי מלח ומברך ברכה זו ויאכל בלא הסבה פחות מכזית כדי שלא יתחייב בברכה אחרונה ויברך:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
בוֹרֵא פְרֵי הָאָדָמָה.**

יַחַץ

ויחצה המצה השניה ויניח חציה הקטנה במקומה וישמור חציה הגדולה לאפיקומן.

מַגִּיד

יאמר: **הַרְיֵנִי מוֹכֵן וּמְזַמֵּן לְקִיַּם הַמְצוֹה
לְסַפֵּר בְּיַציאת מצרים, לְשֵׁם יַחַד קוֹדֶשׁ אֵל
בְּרִיךְ הוּא וְשְׁכִינְתוֹ עַל יְדֵי הוּא טָמִיר
וְנַעֲלֵם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל.**

ארבע כוסות שכולם קבועים על הברכות הנאמרים "וכו", ע"כ מבשמים ראש. וגם זה צ"ע לפי"ז למה מברכין על קריאת ההלל אע"פ שכולה קלוסין ותשבחות, אמנם בפ"ז שם הבאתי מהמג"א סי' ק"י סק"ד שאין לברך על

התפלה מפני שאין לה קבע, והנה גם סיפור יצ"מ אין לו קבע וכל

המרבה לספר הרי זה משובח, אבל מברכין על ההלל אחרי שהקורא הלל בכל יום ה"ז מחרף ומגדף (שבת קי"ח ע"ב), ואין להוסיף בהלולים לסיים שבחי דמרי והוי יש לו קבע, לא כן בהגדה שמצוה להרבות בשבת, ומצאתי עוד ברבינו ירוחם נתיב ה' ח"ד, שכתב: "אין מברכין על קריאת ההגדה כמו במגילה, כתב רבינו פרץ שכבר נכלל בקידוש אשר כו' וקדשנו במצותיו כו' זכר ליציאת מצרים" עיי"ש מש"כ עוד בזה. ומה שאין מברכין על מצות ארבע כוסות כתב האבודרהם שזהו לפי שאין מברכין אלא על מצוה הנעשית בבת אחת (שלכן אין מברכין על מצות כתיבת ס"ת). ועיי"ל עפ"מ"כ להלן בפסקא דמה נשתנה, שלא טבעו שאלה על ששותין ד' כוסות לאשר גם במסיבות אחרות בכל השנה נהגו בד' כוסות כמו שהוכחתי לקמן. וכעין שכתב המג"א בס"י תרצ"ב סק"א, בטעם שאין מברכין על שילוח מנות בפורים. ועמ"ש"כ במקור הברכה הנזכר ספ"ב (ועי' במחזיק ברכה להגחדי"א או"ח סי' תל"ב אות ו' שהביא בשם ר' יהודא בן הרשב"א בשם אביו דלא ס"ל הני כללי דכ"ל אבן פלאט ואכמ"ל).

הא לחמא כו'. בנוסח ההגדה שברמב"ם סה"ל חמץ ומצה כותב: "מתחיל על כוס שני ואומר בבהילו יצאנו ממצרים", וענינו דכתיב (דברים ט"ז ג'): "שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים", "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך", וראה בשה"ש רבה פ"ד פס"י "אתי מלבנון כלה", "יתמן תנינן נותנים לבתולה י"ב חודש משתבעה הבעל לפרנס את עצמה, ואני לא עשיתי כן אלא עד שאתם עוסקים בטיט ולבנים קפצתי וגאלתי אתכם" וכו'.

ונטבע הא לחמא וכו' בלשון ארמי, השפה המדוברת ומובנת להמוני העם ונשיהם שגם הן חייבות באמירת ההגדה, עי' תוס' סוכה ל"ח ע"א ד"ה "מיי" ובש"ע סי' תע"ב סעי' י"ד, ויעוין בשבלי הלקט ערוגה רי"ח (צ"ג ע"ב), שהביא יש מפרשין למה אומר בבא זאת בלשון ארמית לפי שבירושלים היו מספרין בארמית "לשון שמחה", והנה אין מובן כלל לטעם זה, וגם מפליא מה שנקט שארמית הוי לשון שמחה, ונראה דלישנא מעליא היא שמצינו בירושלמי סוטה פ"ז ה"ב: "ארבעה לשונות נאין להשתמש בהן העולם ואלו הם: לעז לזמר, רומי לקרב, סורסי לאיליי, (ר"ל ארמית לקונו), עברי לדיבור". והמתבונן במדרש איכה רבתי ימצא שכל עוד שדרשו מקראות או ספרו מעשה שהיה השתמשו בלה"ק, וכשהתחילו בקינות מיד התחילו בלשון ארמי (עיין לדוגמא בפתיחתא כ"ד: "אז בהלוך ירמיהו על קברי אבות" וכו', וכן הרבה שם), וכיון שפתיחה זו להגדה היא זכרון לחורבן "השתא הכא השתא עבדי" לכן הוטבעה בלשון ארמי.

והנה יש בה נוסחאות שונות, "הא לחמא", "כהא לחמא", ו"הא כלחמא", וכתב הגרי"ז שטרן זצ"ל בבאורו שאין לשנות מגירסת ראשונים "הא לחמא" שזו היא מתפארת המליצה להשמיט כי הדמיון כלה"כ "גור אריה יהודא", "יששכר חמור גרם", "עייניך יונים" (שה"ש אי ט"ו), "והיו עמים משרפות סיד" (ישעי' ל"ג י"ב), "ומצחך נחושה" (שם מ"ח ד'), וכן רוב המשלים בחסרון כי הדמיון שזהו מסגולת המליצה להורות התדמות גמורה, הא לחמא.

כל דכפין וכו'. יעוין תענית כ"י סע"ב: "א"ל רבא לרפרם בר פפא, לימא לן מר מהני מילי מעליותא דהוה

תקנו ברכה אקב"ו לספר ביצ"מ דעיקר רצונו של הקב"ה היא שנזכה לספר מגאולתינו השלימה ב"ב.

הא לחמא עניא כו'. הגה"ק רב שר שלום מבעלז זצ"ל, פירש עפ"מ"ש בגמרא "למה נקרא לחם עוני שעונין עליו דברים

הרבה", ודייק למה נקטו לשון "שעונין" עליו, ולא "שאומרים" עליו

דברים הרבה, שעונין משמע שמיביך דברים, כשאחד שואל איזה דבר הוא נענה, אמנם הנה מצה נקראת לחם עוני וכתיב "תפלה לעני כי יעטוף", ובזוה"ק מבואר גודל מעלת תפלתו של עני אשר לפני ה' ישפוך שיחו, ועני הוא לאו דוקא עני בפועל אלא אפי' יש לו עושר וגדולה יכול להתפלל מתוך עניות, וכן אמר דהמע"ה "ואני בעניי הכינותי" אע"פ שהיה מלך ישראל, אלא שהיה בו מדת העני, שכל איש ישראל שאין לו שום גבהות וגדלות הוא נכלל בשם עני שתפלתו נשמעת ונענה תיכף, וזהו שנקראה מצה לחם עוני שעונין עליה דברים הרבה, שכל מה שהאדם מבקש הוא נענה, ולכך כל דכפין ייתי ויכול, שהכל נכלל בלחם, וגם תורה נקראת לחם "לכו לחמו בלחמי", וכל דכפין יוכל להמשיך ישועה שייתי